

Andrzej de Lazari

Rok 1918 w historii rodzinnej braci Konstantego (1869–1930) i Aleksandra (1880–1942) de Lazari

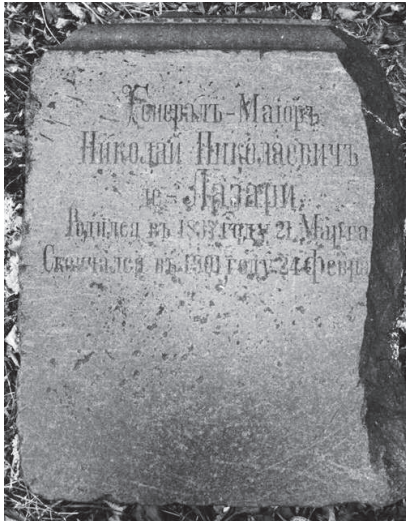
Konstanty

Aleksander

Rok 1918 pełni w tym tekście rolę symboliczną – rozdzielenia się rodu de Lazari po rewolucji i uzyskaniu przez Rzeczpospolitą niepodległości na gałęzie rosyjską i polską. Przedstawię historię mojego dziadka Konstantego, który stał się Polakiem i jego brata Aleksandra, który zaakceptował rzeczywistość sowiecką.

Do poważnego zajęcia się historią rodu sprowokowały mnie kilka lat temu przypadkowo znalezione w Internecie zdjęcia i notatka: „На форуме была затронута тема в которой было упоминание мраморной плиты с текстом на французском языке в д. Дубасищи Глинковского района. Решил проверить, оказалось, что

надпись на русском: «Генерал-майор Николай Николаевич де Лазари. Родился в 1834 году 21 марта. Скончался в 1901 году 24 февраля». По словам старожилов в начале 90-х у основания холма лежал такой же мраморный памятник, но к сожалению он исчез”. Niżej ktoś dopisał: „Я эту плиту еще 11 лет назад видел... тоже заинтересовало... Странно, что её еще не уперли...”¹.

To rzeczywiście dziwne, że „её еще не уперли”, że po sporym cmentarzu, kaplicy i cerkwi pozostał tylko ten kawałek nagrobnego pomnika. Bardzo jestem wdzięczny krajoznawcy, który zainteresował się kamieniem walającym się w polu i umieścił fotografię na portalu. Dziękuję też prawosławnemu księdzu Maksymo-

¹ Zob. Николай Николаевич де Лазари, <http://smolbattle.ru/threads/Николай-Николаевич-де-Лазари.5075>

wi Glinkinowi i mieszkańcom wsi Dubasiszcze na smoleńszczyźnie, którzy zaopiekowali się kamieniem, postawili krzyż, informacyjną tablicę, zasadzili kwiaty i przyjaźnie przywitali mnie przy kamieniu.

W domu odnalazłem dwie przedrewolucyjne fotografie. Na obu widnieje mój dziad Konstanty przy mogile swojego ojca.

W Rosji pierwszy de Lazari – Dmitrios (1755–1803), „pochodzący z greckiej wyspy Dezante” [Zante – Zakynthos], zaciągnął się na służbę do Pułku Greckiego Grigorija Potiomkina w 1770 roku i po wojnie z Turcją osiadł na Krymie w Karasubazarze (teraz Bielogorsk). Ożenił się z Marią Juriewną (1759–?), miał syna Nikołaja i cztery córki. Według rodzinnych opowieści został zabity w akcie zazdrości w Atenach i tam pochowany.

Z zachowanych dokumentów o służbie Nikołaja, syna Dmitriosa, wynika, że „za wyróżniającą postawę w boju pod siólem Borodino został odznaczony orderem Anny 4-ej klasy”, że uczestniczył w wielu bitwach i w ślad za wojskami Napoleona doszedł do Paryża. Potem walczył na Kaukazie. W 1823 r. przeszedł w stan spoczynku, został nadzorcą, a następnie dowódcą kompanii w taurydzkiej straży celnej. W 1830 r. w rodzinnym Karasubazarze objął funkcję policmajstra. Pod koniec życia przeniósł się do Odessy do najstarszego syna Jegora. Zmarł tam w wieku 88 lat.

Syn Nikołaja Dmitriewicza, Nikołaj Nikołajewicz, którego nagrobny kamień leży na smoleńszczyźnie w wiosce Dubasiszcze, należy do trzeciego pokolenia de Lazari z Karasubazaru. Niestety nie był on ani artystą, ani śpiewakiem, ani gitarzystą, jak jego brat Konstantin (1838–1903)². Był żandarmem, jak jego kolejny brat Wasyl (1831–1899). Jegor (Grigorij, 1826–1900), najstarszy z braci, był urzędnikiem i całe życie spędził w Odessie.

² Де Лазари, Константин Николаевич, http://enc.biblioclub.ru/termin/1550230_De_Lazari_Konstantin_Nikolaevich

Nikołaj Dmitrijewicz (1794–1882), Jelizawie-ta Achwierdowa (1799–1860) z synem Nikoła-jem (1837–1901)

Nikołaj Dmitrijewicz z synami i ich małżonkami

I tu zaczyna się polska historia de Lazari, gdyż Nikołaj służył przez kilkanaście lat na terytorium Polski – najpierw w Grójcu (od 4 kwietnia 1872), potem w Radomiu (od 2 października 1881) i tu wychowywał swoje dzieci. Na szczęście dla jego polskich potomków, nie pojawia się w pracach o historii stosunków polsko-rosyjskich. Jedynym znanym mi wyjątkiem jest książka Stanisława Wiecha (*Spoleczeństwo Królestwa Polskiego w oczach carskiej policji politycznej (1866–1896)*, Kielce 2010, s. 344), z której dowiadujemy się, że pułkownik Nikołaj de Lazari zbyt wielu Polaków zwalniał ze służby wojskowej (pewnie za łapówki?) i został za to w grudniu 1888 r. przeniesiony do Tyflisu. W maju 1891 został naczelnikiem żandarmerii w Erewaniu, a we wrześniu 1892 – w Omsku. Natomiast z jego wspomnień wynika, że przyjaźnił się z wieloma polskimi ziemianami, gościł u nich i zapraszał do siebie.

Nikołaj pozostawił wspomnienia, które opublikowałem w symbolicznym nakładzie po polsku dla wnuków, ale umieściłem je także w wersji polskiej i rosyjskiej w Internecie³. Z ciekawostek, jest w nich m.in. bardzo niepoehlebny fragment o naczelniku grójeckiego powiatu, kapitanie Krupskim (ojcu Nadzieży).

Nikołaj miał dwóch synów – Konstantego (1869–1930) i Aleksandra (1880–1942) oraz cztery córki: Eugenię (1870–1963, Bażenowa), Wierę (1875–1970,

³ Nikołaj de Lazari, *Szkice na papierze*, Księży Młyn, Łódź 2014, http://www.academia.edu/6070618/Szkice_na_papierze_Niko%C5%82aja_de_Lazari; *Наброски на бумагу Николая де Лазари*, http://www.academia.edu/6139133/Наброски_на_бумагу_Николая_де_Лазари

Nikołaj Nikołajewicz i jego żona Aleksandra Engelhardt (1847–1927)

Łuchmanowa), Ksenię (1877–1969, Szczerbowa) i Zofię (1880–1944, nie wyszła za mąż).

Konstanty urodził się w Krzemieńczuku, o 11 lat młodszy Aleksander – już w Grójcu. Obaj byli wychowankami korpusów kadetów. O ile jednak Aleksander pozostał w wojsku, Konstanty tylko cztery lata służył w 40. Pułku Małorosyjskim, a następnie, zapewne dzięki protekcji ojca, w 1892 r. został „urzędnikiem do specjalnych poruczeń” przy gubernatorze w Erewaniu, w 1894 pomocnikiem naczelnika powiatu w Kokczetawiu (Kazachstan), a w 1896 – naczelnikiem powiatu w Lepsinsku (Kazachstan). W 1897 r. wziął udział w pierwszym rosyjskim spisie powszechnym.

Jakim był naczelnikiem powiatu, pojęcia nie mam. Faktem natomiast jest, że był zapalonym fotografem i pozostawił po sobie masę niezwykłych zdjęć na szkle. Prowadził korespondencję z pracownikami petersburskiej Kunstkamery (Muzeum Antropologii i Etnografii) i przysyłał im bardzo wysoko oceniane do dziś swoje prace⁴. W latach 2009–2010 polska ambasada pokazała w kilku miastach Kazachstanu wystawę jego prac⁵. Wiele zdjęć Konstantego znajduje się również w łódzkim Muzeum Kinematografii.

⁴ Zob. В. А. Прищепова, *Иллюстративные коллекции по народам Центральной Азии второй половины XIX — начала XX века в собраниях Кунсткамеры*, Наука, СПб. 2011, s. 140–150, http://www.kunstkamera.ru/lib/rubrikator/03/03_03/978-5-02-038269-5/.

⁵ Zob. m.in. https://www.inform.kz/ru/fotografii-konstantina-de-lazari-sdelannye-na-territorii-kazahstana-sodeystvuyut-sblizheniyu-pol-skogo-i-kazahskogo-narodov_a2219354.

Konstanty

Aleksander

Eugenia, Zofia, Ksenia i Wiera

Konstanty w stroju kazachskim (1896)

Ponieważ w 1898 r. Nikołaj zakończył służbę w Omsku, przeszedł na emeryturę i przeniósł się do córki i zięcia w Rudłowie (nieistniejący już majątek niedaleko wsi Dubasiszcze na smoleńszczyźnie), syn Konstanty podążył za nim do europejskiej części Imperium.

W 1899 r. został sędzią pokoju w Telszach w guberni kowieńskiej, w 1903 r. komisarzem do spraw włościańskich w Radomsku, a w 1914 – prezesem Gubernialnej Komisji do spraw Włościańskich w Lublinie. W Żuchowicach w powiecie piotrkowskim miał nieduży majątek.

Aleksander (brat Konstantego) rozpoczął naukę w Tyflisie. Gdy ojciec w 1892 r. przeniósł się do Omska, kontynuował ją w tamtejszym korpusie kadetów. Ukończył go w 1898 r. i we wrześniu podjął studia w Konstantynowskiej Szkole Artylerii w Petersburgu. W latach 1901–1907 służył w konnej artylerii, następnie przez dwa lata studiował w Mikołajowskiej Akademii Sztabu Generalnego. Po jej

Nikołaj z rodziną w Rudłowie (1899)

ukończeniu pracował w Sztabie Generalnym, a w 1911 r. został starszym wychowawcą w Gaczyńskim Instytucie Imperatora Mikołaja I dla Sierot.

Gdy wybuchła wojna, obaj bracia znaleźli się w sztabie 2 Armii. Aleksander – już 22 sierpnia 1914 r. w roli tłumacza w oddziale rozpoznawczym, Konstanty – w roli sekretarza Aleksandra Guczkova, pełnomocnika Czerwonego Krzyża. Później, na przełomie 1915 i 1916 roku był także sekretarzem Stepana Bieleckiego, wiceministra spraw wewnętrznych. Na tym stanowisku, jako radca stanu (статский советник), zakończył służbę w Imperium Rosyjskim.

Aleksander spędził na wojnie 2 lata i 8 miesięcy. W listopadzie 1914 r. zasłużył się w bitwie pod Łodzią, za co został odznaczony Złotym Orężem „Za Waleczność”.

Konstanty w Żuchowicach

Zachowały się również zdjęcia Konstantego z Radomska i okolic

Neapol

13 maja 1917 r. gazeta „Russkij Inwalid” odnotowała: „Утверждается пожалование командующим армией по удостоению местной думы из лиц, имеющих Георгиевское оружие. Георгиевского оружия, числящемуся по армейской кавалерии штаб-офицеру для поручений при командующем армией Александру Де-Лазари за то, что в боях под Ленчицей и Лодзью 3 и 5 ноября 1914 года, дважды подвергаясь явной опасности, доставил лично в штаб армии ценные сведения, проехав 15 верст под действительным ружейным и артиллерийским огнем, чем много способствовал выходу из тяжелого положения второго Сибирского корпуса, что имело решающее значение на всю Лодзинскую операцию”⁶.

⁶ Сут. за А.И.Шишканов, *Военный историк А.Н.Де-Лазари*, «Военно-исторический журнал» 1990, № 3, s. 73.

Aleksander de Lazari; obok – ze szwagrem Wasylem Szczerbowem (1873–1918), właścicielem majątku w Rudłowie, mężem Ksieni de Lazari (1877–1969).

Cmentarz polowy, fot. Konstanty de Lazari

Eugenia Kobyłecka z córkami Aleksandrą i Niną; Julian Kobyłecki

Był też świadkiem niemieckiego ataku gazowego nad rzeką Rawką w 1915 r. W liście do żony pisał: „Было великолепное утро. Германцы рано начали суетиться, разогревать свои кипятильники. Вдруг в нашу сторону потянулось какое-то облако. Постепенно оно достигло наших позиций. Люди стали задыхаться. Никто не знал, с чем мы столкнулись. Потери были большими”⁷.

Później Aleksander zapisał się w historii wojen m.in. jako autor książki *Броня химическая на фронтах войны 1914–1918*⁸.

Latem 1917 r. porzucił służbę i wyjechał do rodziny do Rudłowa.

Żona Aleksandra – Eugenia Kobyłecka (1882–1949) – była Polką. Jej brat – pułkownik Julian Kobyłecki (1883–1939) – także służył w wojsku rosyjskim, jednak podczas wojny polsko-bolszewickiej przeszedł na stronę polską i odznaczony został Krzyżem *Virtuti Militari*. Pochowano go z wojskowymi honorami w Toruniu. W Polsce żyją jego potomkowie⁹.

Pod koniec 1917 r. Aleksander został aresztowany i przewieziony do Smoleńska. Tam wstawił się za nim znajomy z frontu, Ormianin Aleksander Miasnikian, przewodniczący Północno-Zachodniego Komitetu RKP(b). Dowodził on frontem zachodnim i namówił Aleksandra do wstąpienia w szeregi Robotniczo-Chłopskiej Armii Czerwonej, co ten uczynił 23 lutego 1918 r. Został mianowany szefem sztabu frontu zachodniego, zaś po roku (zapewne z powodu braku zaufania do carskiego oficera powiązanego z Polską) przeniesiono go na Syberię, gdzie najpierw kierował Zachodnio-Syberyjskim Okręgiem Wojskowym, a następnie został szefem sztabu III *Trudowej armii* oraz zaczął wykładać w szkolnictwie wojskowym.

Według świadectwa córki Dolli (Aleksandry de Lazari, 1904–2004) na Syberię do Omska docierali przez pogrążoną w wojnie domowej Rosję prawie przez 4 miesiące. Gdy brakowało drewna, w parowozie palono woblą.

Cała późniejsza działalność Aleksandra związana była ze szkolnictwem wojskowym. Od 1922 wykładał w Akademii Sztabu Generalnego Armii Czerwonej (przemianowanej później w Akademię Wojskową im. Michaiła Frunzego) i publikował teksty z historii wojskowości¹⁰. Gdy w 1932 utworzono Wojskową Akademię Obrony Chemicznej, został jej wykładowcą.

W maju 1940 r. uzyskał tytuł profesora i stopień generała-majora.

We wrześniu 1940 r. uczczono jego 60-lecie. Gazeta „Woroszyłowiec” (13.09.1940) poświęciła mu całą stronę. Jednak dwa dni po rozpoczęciu wojny, w nocy z 24 na 25 czerwca 1941 r. został aresztowany i oskarżony o szpiegostwo na rzecz Polski i Włoch: „Уличается показаниями МАКОВСКОГО и ПОПОВА,

---

⁷ Там же, s. 74.

⁸ А.Н.де-Лазари, *Химическое оружие на фронтах мировой войны 1914-1918 гг. Краткий исторический очерк*, Москва 1935; wydanie drugie: Moskwa 2008.

⁹ Dziękuję Markowi Kobyłeckiemu za udostępnienie legitymacji orderu jego dziadka.

¹⁰ Zob. m.in. А.Н.де-Лазари, *Активная оборона корпуса по опыту действий 25-го армейского корпуса под Опатовом в мае и под Красником в июле 1915 г.*, Москва 1940; Tenże, *Мировая война 1914–1918 гг. Атлас схем*, Москва 1934.

Aleksander w wojskach bolszewickich na Syberii i jako wykładowca..

Aleksander w mundurze

как польский шпион. Показаниями ЗАТОНСКОГО и КОСОГОВА изображается как участник антисоветского военного заговора. Сознался, что в 1925 году примкнул к офицерской группировке СВЕЧИНА, с 1935 года являлся участником антисоветского военного заговора. Завербован ГЛАГОЛЕВЫМ. Лично завербовал в заговор КАРПОВА, РОЖДЕСТВЕНСКОГО, ВЛЕССКОГО, передавал шпионские сведения итальянскому агенту БАТЕНИНУ о высших военно-учебных заведениях”¹¹.

23 lutego 1942 r. został rozstrzelany. Żonę zesłano do łagru.

Rodzinę długo oszukiwano. Nawet po rehabilitacji w 1956 r. córki otrzymały świadectwo zgonu Aleksandra z datą śmierci 17.09.1950 („przyczyna zawał serca”). Dopiero w grudniu 1995 r. na świadectwie zgonu pojawiła się data 23.02.1942 i przyczyna „rozstrzelanie”.

Konstanty, starszy z braci, 7 września 1917 r. był jeszcze w Piotrogradzie, później zapewne dołączył do rodziny w Rudłowie. W życiorysie załączonym do akt o przyznaniu polskiego obywatelstwa¹² pisze, że w latach 1918-1919 pracował jako „urzędnik kancelaryjny”, później jako „buchalter rolniczy w majątkach rządowych” i że był kilkakrotnie aresztowany, o czym świadczyć ma m.in. dokument z 6 września 1921 r.:

„Дано сие от Комендантской части Особотдела Запфронта гс-ну Де-Лазари Константину Николаевичу в том, что он на основании ордера от 6 сентября с/г. из под стражи освобожден и направляется в под подписку о невыезде из пределов Смоленской губ., что подписями и приложением печати удостоверяется”¹³.

Na początku 1919 r. Konstanty rozwiódł się z pierwszą żoną Walentyną Dylewą i 26 czerwca 1919 r. w Połocku poślubił Natalię Podriezową (1897–1957). 9 listopada w Rudłowie urodziła im się córka Irena (moja mama, pierwsza łodzianka odznaczona Orderem Uśmiechu, zm. w 1992 r. w Łodzi), zaś 8 maja 1921 r. we

Aleksander w mundurze oraz z żoną i siostrami.

¹¹ Zob. b.a., Признаны виновными в антисоветском военном заговоре, https://www.e-reading.club/chapter.php/143463/15/Zvyagincev_-_Tribunal_dlya_Geroev.html

¹² Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Łodzi: Urząd Wojewódzki Łódzki, sygn. 37, nr 6921.

¹³ Tamże.

РСФСР

СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ

II-A № 892997

Гр. Де-лазари (фамилия,
Александр Николаевич
имя, отчество)
умер (ла) 17.11.1950г семнадцатого нояб-
ря шестидесяти пятого десятого года
(прописью и
цифрами год, месяц и число)
возраст 50 лет
Причина смерти инфаркт миокарда
о чём в книге записей актов гражданского состояния о смерти
19 50 года нояб месяца 18 числа
произведена соответствующая запись за № 61
Место смерти: город, селенье _____
район _____ область, край,
республика _____
Место регистрации: Дружественное
(наименование и
район Зав. ур. Москв
местонахождение бюро ЗАГС)
Дата выдачи 24.11.1950г.
Заведующий бюро записей актов
гражданского состояния Рейс

Гознак, 1946.

ПОВТОРНОЕ

СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ

Гражданин(ка) Де-лазари
Александр Николаевич
умер(ла) 23.02.1946г двадцать
третьего февраля шестидесяти
девятилетия серого шестого года
(прописью и
цифрами год, месяц и число)
в возрасте 67 лет, о чём в книге регистрации актов о смерти
из 56 года мая месяца 18 числа
произведена запись за № 61-6
Причина смерти: Рассеян
Место смерти: город, селенье Месса
район _____
область, край _____
республика Россия (Халовинчестский
ОТДЕЛ ЗАГС
наименование)
Место регистрации _____
Г. Москва
Дата выдачи 21 декабря 1955
Заведующий бюро записей актов (бюро)
гражданского состояния _____
№ 466603

Natalia z córką Ireną

Именной список
 Батенцаев, проживающих в Смоленском уезде, подлежащих отправлению
 на родину в Польшу.

№	Имя	Возраст	Место рождения	Примечания
1	~~Давид Иванович~~	52	Зубово	Тернопольской губ.
2	Зина - Анна	24	Польск	Ново-Радомск
3	Горь - Ирина	15	Польск	Ново-Радомск
4	Вя -	5	Польск	

wsi Arniszycy – Ija (Lazari-Pawłowska, późniejsza profesor etyk¹⁴; zm. w 1994 r. w Łodzi).

8 listopada 1921 r. w Arniszycach Konstanty sporządził testament. Zebrawszy wszystkie dokumenty świadczące o jego „polskości” (żył w Polsce w sumie ponad 30 lat), rozpoczął starania o wyjazd z rodziną z sowieckiej Rosji jako polski uchodźca. Miał m.in. paszport wydany w 1904 r. przez gubernatora guberni piotrkowskiej i dokumenty poświadczające, że jest właścicielem majątku w Żuchowicach. Na ich podstawie znalazł się z żoną i córkami na „Imiennej liście uchodźców, mieszkających w jelniskim powiecie, podlegającym odprawieniu do ojczyzny do Polski”. Na dokumencie wskazana jest polska narodowość „uchodźców” oraz miasto Nowo-Radomsk (Radomsko) w guberni piotrkowskiej jako miejsce ich zamieszkania przed rewolucją¹⁵.

Sam Konstanty został co prawda z listy wykreślony z powodu (zamieszczonego wyżej) zobowiązania o nieopuszczaniu guberni smoleńskiej, jednak, dzięki łapówce, 15 maja jako „rolnik” znalazł się z rodziną za granicą sowieckiej Rosji

¹⁴ Zob. https://pl.wikipedia.org/wiki/Ija_Lazari-Pawłowska

¹⁵ Zob. b.a., *Признаны виновными в антисоветском военном заговоре*, https://www.e-reading.club/chapter.php/143463/15/Zvyagincev_-_Tribunal_dlya_Geroev.html

Baranowice, dnia 16/2 1922 r. 385

Komenda Powiatowej P.P. Stacja Kontrolna w Baranowicach. ZASWIADCZENIE № 159570

Imię i nazwisko *De-Lazari Konstanty*
 Wiek *53* Zawód *muzyk*
 Przybył do Polski dnia *15/12* 1921 r. transport (lista transportu) №
 Udaje się do miejsca zamieszkania w *Nowo Radomsk*

Stan rodzinny *żona Natalia 25 lat, syna 20 lat, córki 11 lat*

Niniejsze wydaje się w myśl instrukcji M.S. W. z dnia 23 marca 1921 r. za № BB 423/T w sprawie postępowania podczas przebiegu repatriacji w dowód prawa powrotu do kraju i na zasadzie okazanych dokumentów *wypis dyplomu i metryki matki* oraz jest ważne tylko za ich okazaniem.

Ulega wymianie na wewnętrzny dowód posiadacza do miejsca przeznaczenia.

M. S. DELEGAT PAŃSTWOWY Wydział Stacja Kontrolna BARANOWICZE data wydania podpis *Krupiela*

990

P.O. W dniu dzisiejszym zgłosił się do mnie p. Konstanty DeLazari syn Mikołaja, urodzony w mieście Kremienozu (Połtawskiej gub. w Rosji) 18 marca 1869 r. i oświadczył, że on powrócił z Rosji w dniu 28 maja b. r. z rodziną t. j. z żoną Natalią lat 25 i 2 córkami: Ireną lat 2 i Lją 1 rok. Przynależności swojej nie udowodnił. - Zamieszkiwać będzie w Radomsku przy ul. Krakowskiej L:43. -

Radomsk, dnia 29.V.1922.
 A. Szokalski

Za zgodność
 Kancelnik kanc. _____
 Radomsk, dnia 8.VI.1922 r.

Starostwo Radomskie
 R A D O M S K
 L. 37/257

De Lazari Konstanty Komisarjatu Policji Państwowej pow. 55 z Rosji.
 w Radomsku

do wiadomości z poledniem roztoczenia nad De Lazari poufnego dozoru policyjnego. Należy polecać zwracać baczna uwagę na jego zachowanie się pod względem politycznym i o wyniku donieść Starostwu.

Termin: 30.VI.22.
 S T A R O S T A *Skarbkowski*

Wpłynął dnia 16/6/22
 № 3915

URZĄD WOJEWÓDZKI w ŁODZI. ODPIS. Łódź, dnia 29 kwietnia 1923 r. 1087

Wydział Administracyjny L. AD. 832/II 3

AKT NADANIA OBYWATELSTWA.

Na zasadzie Art. 12 ustawy z dnia 20.I.1920 r. (Dz. U. R.P. № 7, poz. 44) i Art. 8 rozporządzenia ministerjalnego z dnia 7 czerwca 1920 r. (Dz. U. R.P. № 52, poz. 320) nadaję Panu K O N S T A N T E M U de L A Z A R I, zamieszkałemu w Żuchowicach, gminy Gorkowice, powiatu Piotrkowskiego, urodzonym dnia 5 marca 1869 r. w Kremienozku (Rosji) synowi Mikołaja i Aleksandry z rodu Engelgardt, obywatelstwo Państwa Polskiego

Objawiałem to nabywają razem z Panem KONSTANTYEM de LAZARI, jego żoną Natalią z rodu Podgieszowa, urodzoną dn. 27 sierpnia st. st. 1897 r. we wsi Nowaja Tołkawa (w Rosji) także ich dzieci:

- 1/ IRENA, urodzona dnia 9 listopada 1919 r. we wsi Radkowo (Rosja),
- 2/ LJA, urodzona dnia 8 maja 1921 r. we wsi Arniażowy (Rosja)

Za dzień nabycia obywatelstwa uważa się dzień wymieniony poniżej w dacie.

Zapisano we właściwym rejestrze pod L. 427.
 Bpłatę przepisaną w kwocie 5000.- Mk. opłacono (Poz. D. R. N. 909419) Kasy Skarbowej w Piotrkowie. d. ad. 23/4/23. - opłacony 23/4/23.

Łódź, dnia 26 kwietnia 1923 r.
 W O J E W O D A : _____
 1-1 Radomski. _____
 Termin do 6. 6. 1923

8 kwietnia 23. 7. 1923

w Baranowiczach, zaś 28 maja w Radomsku¹⁶.

12 czerwca 1922 r. Konstanty wystosował następujące pismo do „Wielmożnego Pana Starosty w Radomsku”: „Z chwilą wybuchu wojny w sierpniu 1914 r. ewakuacją byłem zmuszony wyjechać z Polski do Rosji i tam przebywałem aż do końca maja br. przechodząc podczas rządów bolszewików najokropniejsze traktowanie jako kontrrewolucjonista, tak, że prawie cały czas aż do września ubiegłego roku przesiedziałem w fortcach i więzieniach, jak dowodzą załączone dokumenty. Chcąc powrócić do Kraju zapisałem się na listę uchodźców, jednak z listy zostałem

również przez władze bolszewickie wykreślony i tylko ucieczka wróciła mi wolność i możliwość powrotu do Kraju. Załączając przy niniejszym dziewięć dokumentów różnej treści i powołując się na W. Panów: dr Rago, dr Gurbkiego [lekarze z Radomska – AL], geometry p. Imienińskiego, byłego rejenta obecnie właściciela majątku Maluszyn w województwie łódzkim p. Józefa Ostrowskiego, właścicieli dóbr Borowno pow. Radomskiego Adama Michalskiego i hrabiego Skarbka,

¹⁶ Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Łodzi: Urząd Wojewódzki Łódzki, sygn. 37, nr 6921.

Konstanty w łódzkim parku Helenów z żoną Natalią i córkami – Ludmiłą, Iją i Ireną.

Konstanty z pracownikami łódzkiej Izby Skarbowej (siedzi drugi z prawej)

upraszam W. Pana Starostę o wyjednanie mi u Władz Polskich poddaństwa i obywatelstwa Rzeczypospolitej Polskiej. Mając nadzieję, iż W. Pan Starosta po zasięgnięciu informacji co do mojej osoby zechce łaskawie poprzeć niniejszą prośbę moją, pozostaję z wysokim poważaniem K. de Lazari¹⁷.

28 czerwca 1922 konsul RFSSR zawiadomił Konstantego o pozbawieniu go obywatelstwa rosyjskiego. Obywatelstwo polskie uzyskał 26 kwietnia 1923 roku¹⁸.

4 lutego 1924 r. w Radomsku urodziła się jego najmłodsza córka Ludmiła (Skotnicka, zmarła w 1997 r. w Poznaniu). W Łodzi zamieszkał pod koniec 1924 r. i został zatrudniony w Urzędzie Skarbowym. Zmarł 2 listopada 1930 r. Pochowany został na łódzkim Starym Cmentarzu.

W ten sposób po rewolucji rozeszły się drogi synów Nikołaja Nikołajewicza de Lazari, pochowanego we wsi Dubasiszcze. Konstanty nie zaakceptował władzy bolszewików. Wykorzystując swoje „polskie papiery” opuścił z rodziną Rosję sowiecką jako „rolnik uchodźca” i stał się Polakiem. Aleksander pozostał w Rosji i podzielił los większości byłych carskich oficerów. Wszelkie kontakty ze sobą rzecz jasna zerwali.

Córkę Aleksandra – Dolli¹⁹ (Aleksandrę de Lazari) – poznałem dopiero w 2000 r. i od niej otrzymałem do skopiowania dokumenty i zdjęcia jej ojca oraz wspomnienia jej dziadka, a mego pradziadka Nikołaja.

Анджей де Лазари

1918 год в семейной истории братьев Константина (1869–1930) и Александра (1880–1942) де Лазари

Резюме

Статья посвящена судьбам двух представителей семьи автора в последний период войны, главным образом на основании сохранившихся семейных документов. 1918 год выполняет в тексте символическую роль. Это момент разделения семьи де Лазари, после революции 1917 г. и обретения независимости Польшей, на две ветви — российскую и польскую. Представленная история касается, главным образом, дедушки автора Константина, который стал поляком, и его брата Александра, который принял советскую действи-

---

¹⁷ Тамże.

¹⁸ Тамże.

¹⁹ Zob. A.B. Сабуров, Последняя институтка, «Русский Дом» 2001, № 7, <http://www.pravoslavie.ru/rusdom/200107/21.htm>.

тельность. Текст богато проиллюстрирован, в частности надгробными надписями, факсимильными документами и фотографиями. Автору удалось занимательным образом восстановить судьбы двух ветвей рода де Лазари.

